

ΚΟΜΠΡΕΣΕΡ - Αθήνα 2004: χτίζοντας την Αθήνα της κρίσης

Αν η διαφορά είναι προϋπόθεση για την αντίληψη των πραγμάτων, τα οχτώ χρόνια που μεσολάβησαν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας υπήρξαν χρόνος τόσο βίαιων αλλαγών για τον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό, σε τόσα πολλά επίπεδα που τώρα, πλέον, είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε πολύ καλά την όλη διαδικασία που έλαβε χώρα πίσω από την ταμπέλα με το στεφάνι ελιάς και τους πέντε χρωματιστούς κύκλους. Μπορούμε επιπλέον να αποτιμήσουμε και τα αποτελέσματά της αφού, μεταξύ άλλων, αυτά ξεδιπλώνονται μπροστά μας την ώρα που γράφεται αυτό το κείμενο. Έτσι, η περίοδος της κρίσης γίνεται ταυτόχρονα και «ώρα της κρίσης» του παρελθόντος.

Τοποθετώντας την Ολυμπιάδα μέσα στον ιστορικό χρόνο μπορεί να ειπωθεί πως αποτέλεσε το επιστέγασμα και ταυτόχρονα το κύκνειο άσμα της «στρατηγικής της ισχυρής Ελλάδας». Μιας εποχής που, μετά την πτώση του ανατολικού μπλοκ, η ισχύς του κράτους μεγάλωνε στη νοτιοανατολική Ευρώπη και το ελληνικό κεφάλαιο επεκτεινόταν τόσο στις χώρες της βαλκανικής χερσονήσου, όσο και στο εσωτερικό και συσσωρευόταν με γρήγορους ρυθμούς. Μιας εποχής που η νεοφιλελεύθερη αποδιάρθρωση προχωρούσε στο εσωτερικό με τη συναίνεση του μεγαλύτερου μέρους της ελληνικής κοινωνίας.

Οι μεταλλαγές αυτές του κράτους, του κεφαλαίου και της κοινωνίας συνοδεύονταν, στηριζόντουσαν και τροφοδοτούσαν την αντίστοιχη ιδεολογία. Στοιχεία της ο εθνικισμός, η εθνική ενότητα, ο καταναλωτισμός, η ασφάλεια και ο εθελοντισμός. Εθνικισμός – καθώς το ελληνικό κράτος αύξησε την ισχύ του σε σχέση με τους γείτονες, το ελληνικό κεφάλαιο μικρό και μεγάλο εκμεταλλεγόταν την εργασία των υποτιμημένων μεταναστών και σημαντικά κομμάτια της ελληνικής κοινωνίας κέρδιζαν από το γεγονός αυτό. Εθνική ενότητα – αφού διακηρυσσόταν σε όλους τους πιθανούς τόνους ότι δεν υπάρχουν τάξεις, ότι οι παλιές διαιρέσεις σε αριστερούς και δεξιούς έχουν εξαφανιστεί και ότι η αγορά και η επιχειρηματικότητα μπορούν να εγγυηθούν την αναπαραγωγή του συνόλου της κοινωνίας. Καταναλωτισμός – γιατί μεγάλο τμήμα της κοινωνίας μπορούσε να βελτιώσει, με δανεικά φυσικά, το βιοτικό της επίπεδο και έτσι εξασφαλιζόταν και η συνέχιση του κύκλου του κεφαλαίου. Ασφάλεια – επειδή η «κοινωνική πλειοψηφία» έπρεπε να προστατευτεί από αυτούς που δεν ήθελαν ή ήταν ανίκανοι να ενσωματωθούν στον φαντασμαγορικό κόσμο της κατανάλωσης και επιπλέον από τους «μετανάστες-εγκληματίες» που ταυτόχρονα εξασφάλιζαν κέρδη για τους ντόπιους εργοδότες τους από την παράνομη εργασία τους. Και, τέλος, εθελοντισμός – μια που το κράτος, που καθόλου δεν μειωνόταν, απλά άλλαζε, έπρεπε να διοχετεύει κονδύλια προς τη θωράκιση αυτού του τόσο εύθραυστου, τελικά, οικοδομήματος, αφήνοντας τη δωρεάν εργασία των εθελοντών να καλύψει μέρος της κοινωνικής πρόνοιας από την οποία αποσύρονταν το ίδιο.

Όλο το παραπάνω πλέγμα ιδεολογημάτων δεν είναι, φυσικά, ελληνική πρωτοτυπία αλλά συνοδεύει την νεοφιλελεύθερη διαχείριση σε όλες τις «προηγμένες» δυτικές χώρες. Είναι, όμως, ταυτόχρονα η ιδεολογία την οποία ασπάστηκε το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής κοινωνίας και με μεγάλη μάλιστα ένταση, σε σχέση με την Ολυμπιάδα: Εθνική ενότητα για τον κοινό-εθνικό σκοπό, καταναλωτισμός και ευφορία καθ' όλη τη διάρκεια των Αγώνων κάτω από την ομπρέλα της αστυνομίας και του στρατού και υπό τον φόβο τρομοκρατικού χτυπήματος και χιλιάδες εθελοντές να προσφέρουν τη δωρεάν εργασία τους για μια διοργάνωση για την οποία τελικά πλήρωσαν κιόλας – ακριβά όπως θα φανεί παρακάτω.

Η σχεδόν καθολική κυριαρχία της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας στην ελληνική κοινωνία, όπως επιτεύχθηκε και μέσα από το «όραμα της Ολυμπιάδας» είναι ήδη μια πολύ καλή ένδειξη για το ότι η τελευταία ανήκε – και τελικά ήταν το απόγειο – μιας σειράς διαδικασιών που ήδη λάμβαναν χώρα στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό.

Για να γίνει, όμως, περισσότερο κατανοητό αυτό το παραπάνω, αλλά και για να γίνει ο απολογισμός του ποιος τελικά κέρδισε τι και τι είναι αυτό που έμεινε τελικά για την πόλη της Αθήνας από τους Αγώνες, θα χρειαστεί μια κατάδυση από την επιφάνεια της ιδεολογίας στο βυθό της παραγωγής. Της παραγωγής των Αγώνων και, σε τελική ανάλυση, του χώρου της πόλης που τους φιλοξένησε.

Η παραγωγή των Αγώνων

Όταν μιλάμε για παραγωγή του χώρου των Αγώνων μπορούμε να θεωρήσουμε τον χώρο αυτό ως τη σύνθεση των υλικών χωρικών πρακτικών και των αναπαραστάσεων του (χώρου αυτού). Όσον αφορά στις υλικές χωρικές πρακτικές θα εστιάσουμε στην παραγωγή υποδομών (μεταφορικών, αθλητικών αλλά και αστικών αναπλάσεων) και ξεχωριστά στην οργάνωση της ασφάλειας των αγώνων. Αντίστοιχα, όσον αφορά στις αναπαραστάσεις του χώρου της πόλης θα επικεντρώσουμε στη διαμόρφωση της «εικόνας της πόλης» και της αναπαραστάσης της ασφάλειας σε αυτή.

Χτίζοντας

Οι Ολυμπιακοί του 2004 υπήρξαν για την πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους μια τεράστια επιχείρηση οικοδόμησης. Τα έργα που συνδέθηκαν με την Ολυμπιάδα ήταν, παρ' όλα αυτά, σε μεγάλο βαθμό ήδη προγραμματισμένα. Η υλοποίησή τους σχετίζονταν άμεσα με τη λειτουργικότητα της πόλης η οποία κατέρρεε στα μέσα της δεκαετίας του '90, δημιουργώντας μεγάλα προβλήματα και σημαντικές τριβές στην κυκλοφορία κεφαλαίου και εργασίας αλλά και ταυτόχρονη υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, του περιβάλλοντος και της «εικόνας της πόλης». Συγκοινωνιακοί άξονες και κόμβοι, ο μητροπολιτικός και ο προαστιακός σιδηρόδρομος, οι επεκτάσεις των λιμανιών ήταν έργα αναγκαία για τη λειτουργία του κεφαλαίου αλλά και την επέκτασή του, αφού ο ελληνικός καπιταλισμός βρισκόταν σε φάση επέκτασης στη ΝΑ Ευρώπη και είχε την ανάγκη ενός ισχυρού και λειτουργικού κέντρου διεύθυνσης αυτής της επέκτασης.

Η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων το 1996 υπήρξε η αφορμή και ταυτόχρονα η δικαιολόγηση για την εντατικοποίηση της παραγωγής των έργων αυτών και για την επιτάχυνση της εφαρμογής νεοφιλελεύθερων εργασιακών πρακτικών στον κατασκευαστικό κλάδο, τον μεγαλύτερο κλάδο της ελληνικής οικονομίας και έναν κλάδο που παρουσίαζε σημαντικά ποσοστά συνδικαλισμένων εργατών. Η επιτάχυνση της παραγωγής, με τη δικαιολογία ότι «πρέπει να προλάβουμε τους αγώνες», οδήγησε από τη μια σε ακραία συγκέντρωση του κατασκευαστικού κεφαλαίου και τελικά στην κατάρρευσή του¹ και από την άλλη, σε εντατικοποίηση της εργασίας και μειωμένα μέτρα ασφάλειας στα εργοτάξια με αποτέλεσμα τουλάχιστον 14 θανάτους Ελλήνων και ξένων εργατών². Ταυτόχρονα, τα ολυμπιακά εργοτάξια αποτέλεσαν σημαντικά εργαστήρια για την διάδοση της ελαστικής εργασίας και της εκμετάλλευσης της άτυπης εργασίας των μεταναστών εργατών δίπλα στους τυπικά εργαζόμενους Έλληνες. Οι ντόπιοι εργάτες αποδέχθηκαν περισσότερες ώρες εργασίας και μη ασφαλή εργοτάξια³, με αντάλλαγμα τις υπερωριακές τους αμοιβές και παραχώρησαν μια άτυπη εργασιακή ειρήνη, η οποία περιστασιακά μόνο διαταράσσονταν, μετά το θάνατο κάποιου συναδέλφου τους. Η προώθηση της ελαστικοποίησης της εργασίας δεν σταμάτησε, βέβαια, στον τομέα των κατασκευών, αλλά επεκτάθηκε και στον κλάδο του εμπορίου (απελευθέρωση του ωραρίου των καταστημάτων), αρχικά πιλοτικά για τη διάρκεια των Αγώνων. Σήμερα, το ελεύθερο ωράριο των καταστημάτων είναι γεγονός.

Οι δύο βασικές κατηγορίες «ολυμπιακών έργων» της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας ήταν οι μεταφορικές υποδομές και οι αθλητικές και συνοδές εγκαταστάσεις στους 12 ολυμπιακούς πόλους. Οι μεταφορικές υποδομές, αναγκαίες όπως είπαμε, για την κυκλοφορία κεφαλαίου, εργασίας και εμπορευμάτων βελτίωσαν σε σημαντικό βαθμό τη λειτουργικότητά της, χωρίς όμως τα οφέλη να φτάνουν σε όλους τους κατοίκους. Ενδεικτικά, το δίκτυο του υπόγειου

¹ Α. Ταρπάγκος, Τεχνικές κατασκευές: Από τη «χρυσή δεκαετία» (1995-2004) στην κρίση υπερσυσσώρευσης (2004-2008) και στην κατάρρευση (2008-2010) *Θέσεις*, τ. 113, 10-11/2010

² http://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=270809

³ Εργατικά ατυχήματα στα ολυμπιακά έργα, *Παράπλευρες ζημιές στην «Αθήνα 2004»* www.iospress.gr/ios2004/ios20040502b.htm

σιδηροδρόμου, σχεδιασμένο καθώς ήταν να συνδέει τις ολυμπιακές εγκαταστάσεις, δεν εξυπηρετεί μέχρι και σήμερα τις περισσότερο πολυπληθείς, υποβαθμισμένες περιοχές χαμηλού εισοδήματος των δυτικών συνοικιών της πόλης⁴. Ο οδικός άξονας της Αττικής Οδού που συνένεινε στην έκρηξη της πόλης προς τις ανατολικές περιοχές της Αττικής, καθώς και το νέο αεροδρόμιο αποτελούν ιδιωτικοποιημένες υποδομές, από τις πρώτες στη χώρα, καθώς μέχρι τότε οι μεταφορικές υποδομές ήταν εξ ολοκλήρου δημόσιες.

Όσον αφορά στους ολυμπιακούς πόλους, ήδη από το στάδιο του σχεδιασμού τους, αντιβαίνουν με τις προβλέψεις του θεσμοθετημένου Ρυθμιστικού Σχεδίου, κυρίως με αυτές που αφορούσαν στην προστασία των ελεύθερων χώρων και του παραλιακού μετώπου της μητροπολιτικής περιοχής, οδηγώντας σε μεγάλη επιβάρυνση μια πόλη στην οποία αντιστοιχούν 2,55 τ.μ. πρασίνου ανά κάτοικο και, μεταξύ άλλων, στην κατασκευή μιας νέας πόλης 10.000 στους πρόποδες της Πάρνηθας. Σημαντικό είναι ότι ο συνολικός σχεδιασμός για τους Αγώνες έγινε από εξωθεσμικούς παράγοντες (του Οργανισμού Αθήνα 2004 και της ΔΟΕ) σε απευθείας συνεργασία με την ελληνική κυβέρνηση, γεγονός που οδήγησε σε μεγάλη αδιαφάνεια και απουσία οποιουδήποτε κοινωνικού ελέγχου κατά τη λήψη των σχετικών αποφάσεων. Οι δεκάδες εγκαταστάσεις που κατασκευάστηκαν προορίζονταν εξαρχής για ιδιωτικοποίηση μετά τη λήξη των Αγώνων. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων δεν έχει προχωρήσει σημαντικά μέχρι σήμερα. Παρ' όλα αυτά, ο αποκλεισμός των κατοίκων από τις εγκαταστάσεις είναι πλήρης, αφού αποτελούν περιφραγμένες και σε μεγάλο βαθμό εγκαταλελειμμένες (λόγω και του τεράστιου κόστους συντήρησης) «τρύπες» στον αστικό ιστό, όπου απαγορεύεται η πρόσβαση και η χρήση από το κοινό. Η όλη επιχείρηση μπορεί να θεωρηθεί υπόδειγμα σχεδιασμού, ο οποίος δεν έχει καμία σχέση με τις ανάγκες των κατοίκων αλλά, απεναντίας, μετατρέπει εντατικά δημόσιους πόρους σε ιδιωτικούς, που, εν τέλει οδηγεί στο να απεκδυθεί ο δημόσιος χώρος της αξίας χρήσης του και να λειτουργεί με όρους ανταλλακτικής αξίας.

Πρώτη φάση της διαδικασίας αυτής, της μεταφοράς των πόρων από το δημόσιο σε ιδιώτες, ήταν αυτή καθ' αυτή η φάση της παραγωγής των υποδομών και των εγκαταστάσεων. Η χρονική πίεση για την ολοκλήρωση τους έδινε τη δυνατότητα στους εργολάβους να αξιώνουν συνεχώς περισσότερα χρήματα γεγονός που οδήγησε σε τεράστιες υπερτιμολογήσεις των έργων και τελικά μεγάλα κέρδη για το κατασκευαστικό κεφάλαιο⁵. Η δεύτερη φάση βρίσκεται σήμερα σε εξέλιξη, αφού η ιδιωτικοποίηση των εγκαταστάσεων μαζί με δημόσια γη πολύ μεγάλης αξίας, προωθείται με διαδικασίες fast track, δίνοντας επιπλέον πολεοδομικά κίνητρα στους ιδιώτες επενδυτές και παραχωρώντας τους σχεδόν πλήρη δικαιοδοσία επί των χρήσεων που μπορούν να αναπτύξουν. Το πρόγραμμα «αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας», με αυτόν τον τρόπο, είναι τμήμα του προγράμματος για την αποπληρωμή του χρέους το οποίο ακολουθεί το ελληνικό κράτος, χρέος στο οποίο συνέβαλλε καθοριστικά η χρηματοδότηση της παραγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων⁶.

Θωρακίζοντας

Η περίοδος της προετοιμασίας της «πρώτης Ολυμπιάδας μετά την 11^η Σεπτεμβρίου» υπήρξε ταυτόχρονα περίοδος νομικών αναδιαρθρώσεων για το ελληνικό κράτος, με την ψήφιση των αντιπρομοκρατικών νόμων που έτειναν να εναρμονιστούν με το αντίστοιχο ευρωπαϊκό δίκαιο. Επίσης, ένα καλοκαίρι πριν τη διεξαγωγή των Αγώνων, εξαρθρώθηκαν οι δύο σημαντικότερες ένοπλες οργανώσεις της μεταπολίτευσης, η Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη και ο

⁴ Ε. Πορτάλιου, *Ολυμπιακοί αγώνες 2004 στην Αθήνα, Νεοφιλελεύθερες πολιτικές και κοινωνικές αντιστάσεις*, 2007

⁵ Η πιο ακραία περίπτωση είναι το στέγαστρο του Ολυμπιακού Σταδίου που σχεδιάστηκε από τον Σαντιάγο Καλατράβα και υπερτιμολογήθηκε 12.800% σε σχέση με τον προϋπολογισμό του φακέλου υποψηφιότητας.

⁶ Το κόστος των Αγώνων για το ελληνικό κράτος υπολογίζεται από το Υπουργείο οικονομικών σε 11,5 δις ευρώ, ενώ υπάρχουν εκτιμήσεις που το ανεβάζουν στα 13 δις ή και ακόμα παραπάνω (με αρχικό προϋπολογισμό 750 εκ)

Επαναστατικός Λαϊκός Αγώνας γεγονός που εμφανίστηκε ως «προ-ολυμπιακή» επιτυχία, εγγύηση για την ασφαλή διεξαγωγή των Αγώνων .

Η διεθνής συγκυρία της μετά-11/9 εποχής και το αντίστοιχο δόγμα που την ακολουθούσε και θέλει κάθε μαζική εκδήλωση να αντιμετωπίζεται ως χώρος μάχης του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, έδωσε τη δυνατότητα ώστε ο προϋπολογισμός για τα μέτρα ασφαλείας να εκτιναχθεί στα ύψη. Η ασφάλεια των Αγώνων κόστισε περίπου 1,2 δις ευρώ, τρεις φορές περισσότερο από τους Ολυμπιακούς του Σύννευ το 2000. Τα ποσά αυτά δημόσιου χρήματος οδηγήθηκαν προς μεγάλες εταιρείες του συμπλέγματος της ασφάλειας (SAIC, Siemens, ιδιωτικές εταιρείες security κλπ) είτε για αγορά εξοπλισμού είτε για παροχή τεχνογνωσίας.

Σημαντικότερο όμως είναι ότι, με την ευκαιρία της θωράκισης των Αγώνων εγκαταστάθηκε στην πόλη της Αθήνας ένα δίκτυο ελέγχου και επιτήρησης του χώρου της πόλης. Πυρήνας του θα ήταν το σύστημα C4I (Command, Control, Communications, Computers, and Intelligence) το οποίο θα προμήθευε η κοινοπραξία της Siemens με τη γνωστή «εταιρεία πολέμου» SAIC. Στην «καρδιά» του συστήματος θα βρισκόταν ένα κέντρο ελέγχου, το οποίο θα διασυνδεόταν με τα κέντρα της ΕΛ.ΑΣ., του ΕΚΑΒ, της Πυροσβεστικής, του Λιμενικού και των Ενόπλων Δυνάμεων, θα λάμβανε σε πραγματικό χρόνο στοιχεία για την κατάσταση της κυκλοφορίας στο Λεκανοπέδιο της Αττικής, και θα υποστηριζόταν από ένα δίκτυο αέρος με τη χρήση ελικοπτέρων και ενός αερόπλοιου που θα λάμβανε διαρκώς εικόνα από τις κάμερες των ελικοπτέρων της ΕΛ.ΑΣ. Το ολυμπιακό χωριό και όλη η μητροπολιτική περιοχή τυλίχτηκε με ένα ηλεκτρονικό δίκτυο με κάμερες κλειστού κυκλώματος (1.572 κάμερες⁷). Το μεγαλύτερο όμως τμήμα του C4I ήταν το ψηφιακό ραδιοδίκτυο TETRA, με υποδομή της Motorola και τερματικά της Nokia, το οποίο εξυπηρετεί 22.000 χρήστες⁸. Το ευτυχές γεγονός είναι ότι το σύστημα αυτό δε λειτούργησε ποτέ ολόκληρο, χωρίς αυτό να σημαίνει, φυσικά, σημαντικές απώλειες για την κοινοπραξία που το πούλησε στο ελληνικό κράτος, η οποία πήρε το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων της προμήθειας. Η κληρονομιά για την πόλη της Αθήνας είναι οι κάμερες που ελέγχουν τον δημόσιο χώρο της πόλης και το ψηφιακό ασύρματο δίκτυο με το οποίο οι αστυνομικές δυνάμεις συντονίζουν τις επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια των μαζικών διαδηλώσεων των τελευταίων χρόνων, στις οποίες, μάλιστα, διαδηλωτές έχουν καταστρέψει πολλές από αυτές ακριβώς τις κάμερες που τοποθετήθηκαν για την Ολυμπιάδα.

Επιπλέον, ιδιαιτερότητα υπήρξε η επίσημη εμπλοκή του στρατού σε επιχειρήσεις εσωτερικής ασφάλειας για πρώτη φορά μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974. Η Ολυμπιακή Ασφάλεια ενέπλεκε όλο το εύρος των σχετικών μηχανισμών: αστυνομία, στρατό, λιμενικό, ειδικές δυνάμεις, ιδιωτικές εταιρείες σκειούριπι, αλλά και των τεχνολογιών (το C4I). Συγκροτήθηκαν επιτροπές διακλαδικής συνεργασίας ενόπλων δυνάμεων και δυνάμεων ασφαλείας, επιτροπές συντονισμού και υπήρξε προετοιμασία για σενάρια από τρομοκρατικό χτύπημα ως βιολογικό, χημικό και πυρηνικό πόλεμο. Κάτω από το ιδεολόγημα του «εθνικού στόχου» της Ολυμπιάδας, ο στρατός ξαναβγήκε στους δρόμους της Αθήνας. Οι στρατιώτες που συμμετείχαν σε αυτή την επιχείρηση μπορούσαν να χρησιμοποιούν τα όπλα τους όπως και οι αστυνομικοί, μέσω σχετικού νόμου που δημοσιεύτηκε την τελευταία μέρα της κυβέρνησης των «σοσιαλιστών». Η Ολυμπιάδα υπήρξε χρυσή ευκαιρία για την απόκτηση εμπειρίας πάνω σε κοινές επιχειρήσεις όλων των κατασταλτικών μηχανισμών και μηχανισμών ασφαλείας. Φυσικά, η εμπλοκή του στρατού στη φύλαξη των ολυμπιακών εγκαταστάσεων συνεχίστηκε και μετά την Ολυμπιάδα, με 1.000 στρατιώτες και στελέχη, ενώ για να συντονίζει το νέο αυτό καθήκον, διατηρήθηκε και η

⁷ Η Ολυμπιάδα ήταν η πρώτη μαζική επιχείρηση εγκατάστασης καμερών στους δρόμους της Αθήνας. [Κ. Παπαδάκης](#), Η Ολυμπιάδα φεύγει, το φακέλωμα έρχεται, *Ουτοπία*, τ. 61, <http://www.u-topia.gr/issues/61/10>

⁸ *Ελευθεροτυπία*, 12/02/2004 Του Ν. Μουμούρη, από

http://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=187739

βασική δομή που συντόνιζε τις κοινές επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια των Αγώνων, η «Στρατιωτική Διακλαδική Δύναμη Ασφάλειας Ο.Α. 2004»⁹

Τέλος, κατά τη διάρκεια των Αγώνων εφαρμόστηκε σε πολλές περιπτώσεις η εγκαθίδρυση κόκκινων ζωνών στους δημόσιους χώρους της πόλης, όπου απαγορευόταν η πρόσβαση και η συνάθροιση. Οι τακτικές αυτές χρησιμοποιούνται σήμερα κατά κόρον κατά τις μαζικές διαδηλώσεις ενάντια στα μέτρα λιτότητας.

Σημαντικότερο, όμως, όλων των παραπάνω, ήταν η γενικότερη αποδοχή του ιδεολογήματος της ασφάλειας και του ότι ένα καθεστώς έκτακτης ανάγκης, με όλους τους μηχανισμούς ασφαλείας και το στρατό στους δρόμους και πράκτορες των μυστικών υπηρεσιών άλλων χωρών να δρουν ελεύθερα στην πόλη, θα μπορεί να επιβληθεί σε «ιδιαιτερες περιστάσεις».

Διαφημίζοντας

Διακηρυγμένος στόχος της Ολυμπιάδας ήταν να διαφημιστεί η πόλη της Αθήνας στο εξωτερικό, σαν πόλη πολιτισμού και διασκέδασης με σκοπό την προσέλκυση τουριστών και σαν ασφαλής μητρόπολη της ΝΑ Ευρώπης, με σκοπό την έλξη επιχειρηματικής δραστηριότητας και ταυτόχρονα να διευκολυνθεί η εξωστρέφεια του ελληνικού κεφαλαίου. Η διαφήμιση του εμπορεύματος «Αθήνα» προϋπέθετε την αντίστοιχη κατασκευή της εικόνας του, και μια σειρά από σχετικές διαδικασίες λάβανε χώρα πριν και κατά τη διάρκεια των Αγώνων, οι οποίες μεταλλάξαν είτε μόνιμα είτε προσωρινά τον αστικό χώρο.

Για την ενίσχυση της ελκυστικότητας της Αθήνας ως τουριστικού προορισμού η πρώτη κρατική παρέμβαση ήταν μια σειρά αναπλάσεων δημόσιων χώρων. Οι αρχαιολογικοί χώροι της πόλης ενοποιήθηκαν και αρκετές πλατείες του κέντρου αναπλάστηκαν δημιουργώντας το υπόβαθρο για αλλαγή του χαρακτήρα τους και την εμπορευματοποίηση της χρήσης τους¹⁰. Ταυτόχρονα, στις γειτονίες του Ψυρρή και του Μεταξουργείου, στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της πόλης επιτράπηκε η, σχεδόν χωρίς περιορισμούς, εγκατάσταση χρήσεων αναψυχής, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός χώρου κατανάλωσης της διασκέδασης, για ντόπιους και επισκέπτες. Το επακόλουθο ήταν η εκδίωξη των παλιών κατοίκων και των εργαστηρίων που παραδοσιακά ήταν εγκατεστημένα εκεί, και φυσικά αφού κάποιος κέρδισαν από τη σπέκουλα πάνω στις αξίες των ακινήτων. Επίσης, χρηματοδοτήθηκε από το δημόσιο ένα πρόγραμμα ανανέωσης της πρόσοψης της πόλης, με βάση το οποίο ιδιώτες επιχορηγήθηκαν για να βάψουν και να φωτίσουν τα κτίριά τους.

Η εικόνα της πόλης ως παράδεισου αναψυχής και πολιτισμού έχει, όμως, και τη σκοτεινή πλευρά της, αυτή των αποκλεισμένων και των εκμεταλλευόμενων. Κατά τη διάρκεια των Αγώνων έγιναν επιχειρήσεις «εξαφάνισης» από τους δημόσιους χώρους τοξικοεξαρτημένων ατόμων και αστέγων, οι οποίοι μεταφέρθηκαν σε άγνωστες τοποθεσίες, προφανώς στα πλαίσια πολιτικών «καθαρο(ι)ότητας» της πόλης. Με τον ίδιο «μυστηριώδη» τρόπο εξαφανίστηκαν από την πόλη χιλιάδες αδέσποτα, αλλά και κατοικίδια ζώα. Τις ίδιες ημέρες και για την «εξυπηρέτηση» των αντρών επισκεπτών, μεταφέρθηκε με βάση κρατικό σχεδιασμό μεγάλος αριθμός πορνών¹¹ από

⁹ Στρατός κι εσωτερικός εχθρός, Μεταμοντέρνοι συνταγματάρχες, <http://www.iospress.gr/ios2004/ios20041114a.htm>

¹⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ανάπλαση της πλατείας Εξαρχείων, της «τελευταίας χωμάτινης πλατείας» της Αθήνας στην οποία μετά την αρχιτεκτονική παρέμβαση εγκαταστάθηκαν trendy bars αλλάζοντας τον χαρακτήρα της. Πολλοί περιοικοί είχαν αντιταχθεί στην ανάπλασή της, οδηγώντας μάλιστα σε πιο ήπια παρέμβαση, με λιγότερο τσιμέντο και περισσότερο πράσινο.

¹¹ Πορνεία και 2004, Οίκοι μηδενικής ανοχής <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20031130a.htm>, Παζάρια για την ολυμπιακή πορνεία, Κάνε ότι θέλεις νταβατζή, <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030713a.htm>, Ολυμπιακή πορνεία στην Αθήνα, Στάδια ανοχής για το 2004,

<http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030622a.htm>

το εξωτερικό στην πόλη της Αθήνας, γεγονός που προδίδει τη δημιουργία σχέσεων μεταξύ κρατικών και εγκληματικών μηχανισμών με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες¹² δεν έχουμε υπ' όψη κάποιο νόμιμο τρόπο με τον οποίο να μπορεί να υλοποιηθεί αυτός ο σχεδιασμός.

Επιπλέον, η Ολυμπιάδα, υπήρξε η πρώτη μαζική επιχείρηση στην Ελλάδα όπου η εικόνα της βιώσιμης πόλης επιχειρείται να συσχετισθεί άμεσα με την «ασφαλή» πόλη¹³ και ταυτόχρονα η ίδια η Αθήνα να εμφανιστεί στο εξωτερικό ως μια τέτοια ασφαλής πόλη, φιλική για τουρισμό αλλά και επενδύσεις. Ενδιαφέρον είναι ότι οι ίδιοι προπαγανδιστικοί μηχανισμοί που διαφήμιζαν τότε την πόλη σαν ασφαλή προορισμό στο εξωτερικό, την παρουσιάζουν σήμερα σαν τελείως ανασφαλή στο εσωτερικό. Και στις δύο περιπτώσεις, η έντονη παρουσία της αστυνομίας στους δρόμους είναι δεδομένη, είτε ως αιτία είτε ως συνέπεια.

Τελικά, παρ' όλα τα παραπάνω, ανάπτυξη του τουρισμού δεν υπήρξε ποτέ για την πόλη της Αθήνας¹², στη γειτονιά του Ψυρρή τα bar είναι μισο-άδεια ή κλειστά, αφού σταδιακά ξεπεράστηκε ως μόδα. Πολλές από τις προσόψεις που ανακαινίστηκαν το 2004 κήκαν το 2008 και το 2011-2012, κατά τη διάρκεια κάποιων από τις μαζικότερες διαδηλώσεις που έχει δει η χώρα. Οι άστεγοι έχουν πολλαπλασιαστεί λόγω των μέτρων λιτότητας και ταυτόχρονα η εγκληματικότητα έχει αυξηθεί για τον ίδιο λόγο. Οι μηχανισμοί καταστολής, πάντως, έχουν εδραιωθεί για τα καλά στο κέντρο της πόλης.

Επίλογος

Συμπερασματικά, ανασυνθέτοντας όλα τα παραπάνω, μπορεί να ειπωθεί πως η Ολυμπιάδα δεν υπήρξε άλλο από την παρόξυνση διαδικασιών ήδη παρόντων και εξελισσόμενων στην Ελλάδα και την Αθήνα. Όσον αφορά στην εθνική οικονομία, νεοφιλελεύθερες πολιτικές προωθήθηκαν και το χρέος διογκώθηκε, συμβάλλοντας στην παρούσα κρίση χρέους. Όσον αφορά στην παραγωγή του χώρου της Αθήνας, δημόσια γη σπαταλήθηκε, το περιβάλλον υποβαθμίστηκε και η πόλη θωρακίστηκε με μηχανισμούς επιτήρησης και καταστολής. Οι τελευταίοι χρησιμοποιούνται σήμερα ενάντια στους διαδηλωτές που αντιδρούν στα μέτρα λιτότητας που παίρνουν οι κυβερνήσεις για την αποπληρωμή και του χρέους των Ολυμπιακών Αγώνων.

Κλείνοντας, είναι σημαντικό να επισημάνουμε πως, ενώ η ιδεολογία του «εθνικού σκοπού» της Ολυμπιάδας υπήρξε κυρίαρχη, εμφανίστηκαν κινήματα πόλης¹³ που αντιστάθηκαν σε διάφορους σχεδιασμούς με όσες δυνάμεις διέθεταν, σημειώνοντας σε περιπτώσεις και κάποιες επιτυχίες¹⁴. Οι φωνές αυτές, κυρίως από τον αντιεξουσιαστικό χώρο και την εξωκοινοβουλευτική αριστερά, ήταν αντίθετες με την πραγματοποίηση των Αγώνων, προέβλεπαν σε ένα βαθμό τις επιπτώσεις τους στην ελληνική οικονομία, στην εξέλιξη της πόλης και στα εργασιακά δικαιώματα και επεσήμαιναν τα στραβά στην υλοποίηση του «μεγάλου στοιχήματος». Όμως, παρόλη την προσπάθεια ανοίγματος προς την κοινωνία, οι φωνές αυτές πνιγόταν από την προπαγάνδα του «εθνικού στόχου», από την μονόπλευρη θεώρηση των ΜΜΕ¹⁵ και των συμφερόντων που

¹² Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2004 ήλθαν στην Ελλάδα ένα εκατομμύριο λιγότεροι ξένοι επισκέπτες από όσους την επισκέφθηκαν το 2003.

<http://web.archive.org/web/20091027121020/http://www.geocities.com/allinks/logariasmow.htm>

¹³ Πρόκειται για επιτροπές αγώνα κατοίκων, η εμπειρία των οποίων στη βάση της γείωσης των αγώνων στο τοπικό επίπεδο επηρέασε τις πρωτοβουλίες κατά τη διάρκεια της εξέγερσης του Δεκέμβρη. Urban Anarchy, Αθήνα Ανοχύρωτη πόλη, εκδόσεις για τους χωρικούς ανταγωνισμούς, 2010/ www.urbananarchy.gr

¹⁴ Για παράδειγμα, ακυρώθηκε η εγκατάσταση ενός Κέντρου Υψηλής Τάσης σε κατοικημένη περιοχή, το οποίο θα φώτιζε ολυμπιακές εγκαταστάσεις, αμφισβητήθηκαν οι κόκκινες ζώνες κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του τότε ΥΠΕΞ των ΗΠΑ

¹⁵ Πολύ λίγα ήταν τα μέσα που φιλοξενούσαν αντίθετες απόψεις, κυρίως αριστερά, ενώ σήμερα, το μεγαλύτερο αρχείο με αντι-ολυμπιακά δημοσιεύματα είναι αυτό του [athensindymedia](http://athensindymedia.com).

αυτά υπερασπίζονταν¹⁶, ενώ από το κράτος αντιμετωπιζόταν με καταστολή και συλλήψεις. Ωστόσο, σήμερα είναι φανερό ότι η αντίσταση απέναντι σε ότι επιφυλάσσει το κεφάλαιο στους λαούς, μέσω της πραγματοποίησης των ολυμπιακών αγώνων αλλά και άλλων αντίστοιχων παγκόσμιων διοργανώσεων, είναι αναγκαία, καθώς δεν πρόκειται πια για αθλητικά γεγονότα ευγενούς άμιλλας, παρά εμπορευματοποιημένες φιέστες που εξυπηρετούν την ανάπτυξη αγοράς και όχι την πολιτιστική καλλιέργεια των λαών.

ΚΟΜΠΡΕΣΕΡ Καλοκαίρι 2012

http://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=349978

¹⁶ Πρέπει να σημειωθεί ότι πολλά από τα ιδιωτικά τηλεοπτικά κανάλια ανήκουν σε μεγαλο-εργολάβους, που έχουν αγαστή συνεργασία με το ελληνικό κράτος και είναι προφανή τα συμφέροντα τους.